

Igazság és szeretet.

Temetési beszéd dr. Költő Gábor ravatalánál.

Többé ne legyünk gyermekek, kiket ide s tova hány a hab és hajt a tanításnak akármilyen szele, az embereknek álnoksága által, a tévelygés ravaszágához való csalárdság által, hanem az igazságot követvén szeretetben, mindentől fogva neveledjünk Abban, aki a fej, a Krisztusban. Ef. 4., 14., 15.

Erdélyinek kell lenni ahhoz, hogy valaki méltó gyásszal állhasson meg e koporsó mellett. Mások csak annyit tudnak, hogy itt egy fiatal, derékba tört élet indul enyészetnek; egy nagyon szeretett férjet sirat bánatos párja, három kisleány könnyes arcát takarja el az árvaság fátyola. Kívülvalók csak annyit tudnak, hogy a legmagasabb bírói testület legfiatalabb tagja roskadt össze a cél küszöbén s eggyel kevesebb lett a sok hű, hős, okos magyar tisztviselő száma, hiányzik egy az új Magyarországot önnönvérükkel hódítgató feketesereg katonái közül.

De mi, erdélyiek, újra átéljük e koporsó mellett soha el nem felejthető tragédiánkat. Recrudescunt vulnere inclinatae gentis Transylvaniae; érezzük a gyászt, ami ráncszakadt, a taglóütést, ami leterített, a felvillanó és füstbemenő reménységeket, a nagy, titkos szabadságharcnak minden mámorát, ostorát és keserű torát. Költő Gábort, az utolsó és legszomorúbb erdélyi szabadságharc egyik vezérének temetjük el — s mintha ez a fényes főváros valami csalóka anachronismussal — Rodostóvá válnék...

Onnan indult el a kis székely legényke Erdővidékről, amelynek rengetegeiben balladák és álmok vadgalambjai költenek. Pajtásai közül kivált: testre gyengébb, lélekre erősebb és komolyabb volt mindannyinál. Mély szemében a Mondó-hegyek tüzének visszfénye rezgett, arcára árnyékot vetett feje fölé tornyosuló sorsának fellege. Nem láttam senkit, aki férfiasabb lett volna, mint ő, a férfiaságot

erkölcsi értelemben véve. Húsz év óta, az egyetem gólyapadjaitól ismertem, de sohasem változtatta meg nézetét, felfogását, csak bővítette és igazolta azokat az elveket, amelyeket szinte gyermekfővel megfogadott. Lelki fejlődésében semmi kanyarulat, semmi kitérő, forduló, vagy visszatérés: így csak a kilőtt nyilak szállnak. Csakugyan „nem hánytá ide s tova a hab“ s meg nem ingatta „a tudománynak akármi szele“. Világos, biztos volt az ítélete, a fajt, mint a nemzettest anyagi tartalmát becsülte; a nemzetet, mint a keresztény eszme által *ethizált* erkölcsi közösséget értékelte s ő az *ilyen* faji, nemzeti, keresztény alapon állt akkor is, mikor elcsalni akarták más úton haladók s megállt ez alapon, mikor el akarták sodorni a vele egy úton járók, a vele jelszóban eggyek, lélekben különbözők. Dogmatikus volt az ethikai gondolkozásnak; a személy iránt közömbös volt: az erkölcsét nézte. Legjobb barátjával is szakított, ha erkölcsi alapja az övétől eltolódott, akár szintjében, akár síkjában; ellenfele is barátja lőn, ha eszményeik egy vonalba, egymás mellé estek. „Tévelygés csalárdságait és álnokságait“ csak megítélni és megtagadni tudta. Ítéleteket hozott s következményeit véglegesen levonta. Igazság embere volt s innen származott szabadsága, szuverénsága és tiszteletet parancsoló ereje.

Az igazságot szeretetben szolgálta, de nem úgy, hogy a szeretetét elalkudta, vagy hátravetette volna, hanem azért, mert olyan nagynek és szentnek tartotta, amit csak szeretni lehet, amit csak szeretni kell. Olyan volt a lelke, mint egy hún oltár: a kövön égett az igazság tüze, de pusztító udvarán túl, ahová nem kapott a láng, áldozati vérről öntözött vadvirágok nyíltak, a szeretetnek apró csodái.

Hivatásának élt magányosan, mint egy antik templom szóltalan hierodulosa. De amikor Erdély elveszett, templomába pogányok törtek és kiverték onnan őt: egyszerre a nemzeti ellenállás középpontjába került. Ő, akinek életéből minden új napot úgy perelt ki az ápoló hitvesi szeretet, odaállott a halál arcvonalába. Mit tett és mit szenvedett — ne kérdezzétek. Az elsőt nem mondhatom el, mert nem is tudom; a másodikat nem mondom el, mert ez a nemzedék még nem méltó a meghallgatására. Csak annyit mondok el, hogy az ő reménysége ezrek reménysége lőn, ereje és bátorsága szenvedő forradalomná vált, hűsége nagy örök igazságunkat testesítette meg s forró szerelmében mindnyájunk lelke epekedett, áldozott és léngolt. Törékeny alakja az erdélyi magyar lelkiismeret volt s rekedt, suttogó hangon mondott ítéleteiben a történelem ámene ekhözött. Minek mindjam tovább? Últ a börtön

fenekén, hallgatott a törben s fáradt, beteg feje meghajlott a pallós arnyéka alatt . . .

Kijött ide, mint a kidobott égő üszök. A távoliak azt hitték : sok új pásztor tüzet gyújt ; a hozzá közelállók remélték : újra gyökérkeret ver és kivirágzik, mint a próféta tűzből mentett pemetefája. De nem ; füstölt, sírt, hamvadott, fel-fellobbant s végre kialudt ; ime : egy marék por maradt utána.

Erdélyi szívek, ti élő hamvvedrek, amelyek elégett dicsőségünk pernyéit őrizitek, emlékéit, nevét parányi porszemként fogadjátok be öbletekbe. Fogadjátok be és őrizzétek ; ez a sok szív az ő ezer darabra tört lelki mauzoleuma. Őrizzétek, hordozzátok ; a hamvveder-szívek a főnixmadarak fészkei. Jaj, hátha egyszer szárnyra kelnek a gyémánttollú erdélyi madarak, hazaszállani a székely hegyek villámütötte, borús fáira . . .

Hitvесе, kisleányai — betakarunk titeket testvéri szeretetünk palástjával. Szelíden vigasztalunk : *növekedjétek Abban*, aki a fej, a Krisztusban. Ő a mi láthatatlan főpásztorunk : benne növekedni védelem, erő. Ő a mi lelki királyunk : benne növekedni annyi, mint az ő imádságaiban megfürödni, az ő érdemébe felöltözködni, az ő életéből szívni hitet, életet, vigasztalást ; neki meghódolni s engedni, hogy az ő diadalmas, terjeszkedő élete áttörje énünk kérges falát és a mi nagy üdvösségünkben kivirágozzék.

1923. Budapest.

Dr. Ravasz László,
református püspök.

Emlékeimből.

E címen 1925-ben egy kis füzetet írtam, amelyet az Unitárius Irodalmi Társaság kiadott azon füzetek között, amelyek Dr. Borbély István által szerkesztett „Unitárius Könyvtár“-ban jelentek. Ebben a füzetben az imperium változásáig néhány emlékemet, amelyek egyházunkat is inkább érdekelhették, megírva, kijelentettem, hogy az imperium változása óta is vannak emlékeim, de ezeknek megírását máskorra hagyom. Ennek kívánok most eleget tenni.

Kezdem *a hűség eskü letételével*. Amint Erdély hivatalosan is Romániához csatoltatott, a románok különben már 1918. dec.